

A KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAK FELADATKÖRÉNEK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI

Az utóbbi években többször felmerült a közművelődési könyvtári feladatok megfogalmazásának igénye. Ezek a feladatmeghatározások azonban legtöbbször valami gyakorlati részletkérdés kidolgozásával kapcsolatban születtek (a megyei, városi könyvtárak tevékenységének továbbfejlesztése, a közművelődési könyvtárak munkarend-mintája stb.), és nem tekintették feladatuknak, hogy a közművelődési könyvtár egész feladatkörét számbavegyék. A könyvtári törvény (1956. 5. sz. tvr.) is csak e könyvtárak legfőbb tevékenységére utal.

A társadalom szükségletei, igényei szerint változnak a feladatok, tehát időszakonként újra kell fogalmazni őket. Közművelődési könyvtáraink tevékenysége az utóbbi évtizedben számos új szolgáltatással bővült, és ez a folyamat nem tekinthető lezártnak. Úgy tűnik azonban, hogy gyakran nem rajzolódik ki elég világosan egy-egy feladat nagysága, társadalmi jelentősége, és ezért bizonytalanság mutatkozik sorrendjük megállapításában. Ezért is érdemes és szükséges újból átgondolni, hogy mi a funkciójuk a közművelődési könyvtáraknak ma Magyarországon. E kérdés tisztázásához szeretnénk néhány gondolatot hozzájárulni.

A közművelődési könyvtár általános feladatai

A közművelődési könyvtár mint könyvtártípus a polgári demokrácia szülötte. Teljesen kialakult formában vette át a szocialista társadalom és formálta, formálja ma is saját társadalmi céljainak megfelelően. A közművelődési könyvtár új feladata a szocialista társadalomban, hogy más művelődési intézményekkel együtt, tudatosan részt vegyen abban a *világnezetű nevelő és politikai felvilágosító munkában*, amelynek alapja a marxista—leninista világnezet. Ez a feladat elsősorban a közművelődési könyvtárakra jellemző.

A szocialista művelődéspolitiká az egész nép kulturális felemelését tűzi maga elé célul. A művelődés — és így a könyvtárak használata is — a társadalom minden tagjának alkotmányosan biztosított joga. Mindez azonban csupán szépen hangzó jogi formula lenne a művelődési intézmények, a könyvtárak sűrű hálózata nélkül, amely a jogot élő valósággá, lehetőségévé változtatja. Hazánkban először a szocialista művelődéspolitiká fejlesztett ki olyan közművelődési könyvtári rendszert, amely a legkisebb falvak lakóinak is elérhető közelbe hozza a könyvet, az ismeretszerzésnek e mind máig legáltalánosabb eszközét. E könyvtárak nem csupán egy bizonyos réteget (pl. a kevésbé művelteket — mint a hajdani népkönyvtárak!) szolgálnak, hanem az *egész lakosságot*.

Az egész lakosság szolgálata nyilvánvalóan igen sokféle igény kielégítését követeli, még könyvtári vonatkozásban is. Minden olyan országban, ahol a könyvtárak különböző típusai állnak rendelkezésre, felmerül a kérdés, hogy meddig terjedjen az egyik, meddig a másik könyvtártípus feladatköre. Felmerül közművelődési könyvtárainkkal kapcsolatban is. Megválaszolása azonban, éppen e könyvtárak általános jellege miatt nagyon nehéz. E könyvtárak munkájának egyik legfőbb jellemzője ugyanis az *általánosság*. Manapság voltaképpen csak a közművelődési könyvtárak általános könyvtárak. Általánosak abban az értelemben, hogy a település minden lakójának rendelkezésére állanak, de abban az értelemben is, hogy nem korlátozhatják tevékenységüket az igények tárgya, vagy sok tekintetben ezek szintje szerint sem. (Számos tudományágban a legfelsőbb szintű irodalmat is közvetítik.) Szolgálatot vár tőlük a kisdiák, a pedagógus, az üzemi munkás és a mérnök, a paraszt és a mezőgazdasági irányító szakember, a háziasszony, a nyugdíjas, a kórházi beteg stb. Éppen ez az általánosság követeli meg, hogy tematikusan se korlátozzák gyűjtőköriüket, hanem törekedjenek arra, hogy olvasóik érdeklődését minden ismeretágban ki tudják elégíteni.

E sokrétű igények kielégítésének egyik biztosítéka az állomány. Korunkban azonban nem csupán egy-egy elszigetelt könyvtár áll rendelkezésre, hanem a könyvtárak hálózata és a különböző, szakjellegű igényeket kielégítő könyvtárak rendszere. A közművelődési könyvtár tehát akkor működik korszerűen, ha támaszkodik a többi könyvtárra, elsősorban a közművelődési könyvtárak hálózatára, az ezen túl utaló igények esetén pedig a tudományos és a szakkönyvtárak állományára. Az általános jellegéből fakadó sokféle igény csak így elégíthető ki maradék nélkül. Egy-egy könyvtár teljesítő képességét mindig korlátozzák a gazdasági lehetőségek és a gazdaságosság követelménye, ha azonban felismeri, hogy olyan organizmusban működik, amely lehetővé teszi, hogy más könyvtárak szolgáltatásait is igénybe vegye, akkor lehetőségei meg-

sokszorozódnak. Közművelődési könyvtárainknak tehát arra kell törekedniök, hogy minél jobban kihasználják az együttműködésben rejlő lehetőségeket. Távlabbi célnak azt kell tekinteniök, hogy *ne legyen olyan olvasmányigény, amelyet a maguk vagy más könyvtárak állományából ki ne tudnának elégíteni*, éljen bár az olvasó akármilyen kicsi és félreeső településen. A feladatok ilyen értelmezése mellett sokkal nagyobb szerepet kap az eddiginél a könyvtárközi kölcsönzés, a jó katalógusok — sőt az olvasók számára kiadott kötet katalógusok is — általában a színvonalas könyvtári munka. Fel kell erre készülni és az igények növekedésével párhuzamosan fejleszteni kell a módszereket is.

A közművelődési könyvtár tevékenységét az is jellemzi — éppen a társadalomban betöltött nevelő feladatánál fogva —, hogy nem elégedhet meg csupán a jelentkező igények kielégítésével, hanem arra kell törekednie, hogy az igények szintjét és ezen keresztül a társadalom műveltségi színvonalát saját eszközeivel és lehetőségeivel állandóan emelje, és segítse a kulturális nevelő munkával a szocialista állam művelődéspolitikai célkitűzéseinek megvalósulását.

A közművelődési könyvtár mindenkori feladatait tehát *két alapvető tényező* határozza meg: a *társadalmi igények* és a *művelődéspolitikai célkitűzések*. Nem határozhatók meg a feladatok csupán az igények alapján, mert ez elvtelen praktícizmushoz vezetne, figyelembe nem vévelük viszont a valóságtól való elszakadást jelentené. Éppen a művelődéspolitikai célok elérése érdekében van szükség arra, hogy a könyvtár számbavegye a jelentkező igények jellegzetes típusait, különösképpen a művelődésben elmaradott rétegek művelődési problémáit kísérje figyelemmel, és ezek ismeretében igyekezzék kidolgozni azokat a legmegfelelőbb módszereket, amelyek a célok elérését leginkább elősegítik. Ezért is központi kérdésük ma a közművelődési könyvtáraknak a különböző szintű és tárgyú igények megismerése és — ezzel párhuzamosan — az egyes rétegek körében kifejtendő könyvtári tevékenység tartalmának és módszereinek meghatározása.

Az olvasási igények jellegzetes típusai a közművelődési könyvtárakban

A közművelődési könyvtárakban jelentkező igényeket a könnyebb áttekintés kedvéért a következőképpen csoportosíthatjuk:

- életkorok szerint (gyermekek, serdülők, felnőttek, sőt idős emberek);
- a műveltség, a szakképzettség szintje szerint (alap-, közép- és felsőfokú képzettségűek);
- az olvasói érdeklődés tárgya szerint (a szépirodalom, a művészetek és a tudományok különböző ágai iránt érdeklődők);
- életforma, foglalkozás szerint (iskolai tanulók, üzemi munkások, szövetkezeti parasztok, kisiparosok, pedagógusok, orvosok, mérnökök, tisztviselők stb.);
- a testi állapot által meghatározott különleges körülmények szerint (betegek, vakok, mozgásképtelen betegek, öregek stb.);
- a különleges körülmények között élők sajátos helyzete szerint (pl. utasok, üdülők, kereskedelmi hajósok stb.). Nálunk a fegyveres testületek és a börtönök könyvtári ellátása nem a közművelődési könyvtár keretei között oldódik meg, hanem saját könyvtáraik útján. Más országokban részben vagy egészben ez is a közművelődési könyvtárak feladata.

Nem kétséges, hogy ezek az igények sok tekintetben fedik egymást. Úgy kell tehát kielégítésüket megszervezni, hogy egy-egy szolgáltatással minél több igényt lehessen kielégíteni.

Vannak azonban olyan igények, amelyek kielégítésére *külön részlegeket*, osztályokat kell létrehozni. Ilyen a gyermekek szolgálata a könyvtárak egy bizonyos nagyságrendjén felül, s a kialakulóban levő ifjúsági szolgálat is arra utal, hogy valamilyen elkülönülés itt ugyancsak be fog következni. Már csak a könyvtári anyag jellege miatt is szükség szerűen elkülönül a zenei szolgálat. Némelyik könyvtár elkülöníti a helytörténeti kutatók szolgálatát is. — A betegek és vakok nálunk még ki nem alakult szolgálata szintén megkíván bizonyos fokú elkülönítést. Az olvasók életkora szerint tagolt könyvtári szolgálat azonban nem veszi el általános jellegét. A gyermekek könyvtári szolgálata éppen úgy általános jellegű, mint a felnőtteké. Nem tekinthető tehát a gyermekkönyvtár különgyűjteménynek, ellentétben pl. a zenei gyűjteménnyel, amely speciális szolgálat elégíti ki.

A könyvtári szolgálatnak ez a differenciálódása azonban nem szabad, hogy megbontsa a közművelődési könyvtár szervezeti, intézményi egységét. Ez az egység hatékonyságának egyik biztosítója. Nem ugyanaz a határfoka annak a közművelődési könyvtárnak, amely a különböző részlegek (gyermekkönyvtár, zenei részleg, fiókok stb.) csupán igazgatási és adminisztratív szálakkal összefűzött együttese, és annak,

A székesfehérvári Velinszky László városi fiókkönyvtár (Kabáczy Szilárd felv.)

ahol a különböző osztályokat a közös könyvállomány, a közös elhelyezés, az egységes elvek szerint történő vezetés forrasztja össze egy nagyobb könyvtári egységgé. Korunkban a nagy választékot nyújtó közművelődési könyvtárak a hatékonyabbak, a kisebb részlegek csak akkor tudnak színvonalas munkát végezni, ha szoros a kapcsolatuk a nagyobb könyvtári egységgel.

A feladatok fontossági sorrendje

Az utóbbi években, amikor a közművelődési könyvtárakkal szemben támasztott igények gyorsabban növekedtek, mint a gazdasági lehetőségek, gyakran merül fel könyvtárosokban és vezetőkben az a gondolat, hogy melyik feladat a fontosabb.

A rangsorolásban első és legfontosabb kritérium a könyvtár *közművelődési jellege*. Először azokat a feladatokat kell megoldania, amelyek saját feladatköréből, legelőször fakadnak. Ne vállaljon tehát a könyvtár semmi, eredeti feladatán felül jelentkező tevékenységet mindaddig, amíg közművelődési feladatait maradék nélkül meg nem oldja.

A közművelődési jellegű feladatok tekintetében is szükség van a rangsorolásra, itt a társadalmi hasznosság elve lehet a mérce. Elsőrendűen fontos feladat *a művelődésben elmaradott rétegek* művelődésének elősegítése, *a termelésben, a nevelésben részt vevő értelmiségiek* illetve *szakmunkások* szakirodalmi ellátásában való részvétel, mint ahogyan ugyancsak elsőrendű feladat *a gyermekek és az ifjúság* könyvtári szolgálata is.

Nem volna azonban méltó a közművelődési könyvtár egyébként nagyon is emberközelben folyó tevékenységéhez, ha nem venne figyelembe olyan emberi szempontokat, mint az *öreg*ek szolgálata, vagy nem venné tudomásul, hogy sokan *pihenni, kikapcsolódni* jönnek a könyvtárba, csupán valami *szórakoztató* olvasmányt keresnek. Szeretnék ezek érdekében szót emelni, mert gyakran a könyvtárak megfeleledkeznek róluk, vagy lebecsülik igényeiket. Pedig a közművelődési könyvtár értük is van!

A közművelődési könyvtár tevékenységének határterületei és együttműködése más intézményekkel

Az a körülmény, hogy a közművelődési könyvtárak a maguk tevékenységét más oktatási, művelődési, tudományos, művészeti és egyéb intézmények rendszerében végzik, szükségszerűen bizonyos meghatározott munkamegosztást követel tőlük. A feladatok elhatárolásának illetve az együttműködés módjainak és lehetőségeinek vizsgálata különösen időszerű az iskolák, a népművelési intézmények, valamint a tudományos és szakkönyvtárak vonatkozásában.

1. A gyermekek és az ifjúság könyvtári ellátása

Teljesen magától értetődik ma már, hogy a gyermekek iskolás koruktól kezdve a közművelődési könyvtár rendszeres látogatóivá válnak. Hazánkban először — mint ismeretes — Szabó Ervin nyitotta meg a könyvtárak kapuit a gyermekek előtt, nagy-szerű kezdeményezése azonban csak a felszabadulás után kiépített új közművelődési könyvtári rendszer keretében talált folytatásra. A közművelődési könyvtárak eredményes munkája következtében az általános iskolás korú gyermekek 44%-a olvasója a közművelődési könyvtáraknak. A gyermekek szolgálata fokozatosan elkülönült, a közművelődési könyvtárakon belül, szép, korszerű gyermekkönyvtárak létesültek Budapesten és vidéken egyaránt.

A gyermekek könyvtári ellátásának másik forrása, az *iskolai könyvtárak* rendszere nem fejlődött hasonló mértékben. Köztudomású, hogy csekély és gyakran nem a legmegfelelőbb állománnyal rendelkeznek, nem rendszeres könyvtári szolgáltatással csak kis mértékben vesznek részt a gyermekek könyvellátásában. Tisztázatlan, sok esetben igen eltérő a nevelőknek az olvasásról, a könyvek és a könyvtár használatáról, az olvasás és tanulás kapcsolatáról vallott felfogása is. — Az iskolai könyvtárak jelenlegi helyzete alapján tehát joggal feltételezhető, hogy az általános iskolai tanulóknak több mint fele nem részesül rendszeres könyvtári ellátásban.

Az iskolai könyvtárügy elmaradott állapota miatt a közművelődési könyvtárak gyermekszolgálata nem kívánatos monopolhelyzetben van. A gyermekek a közművelődési könyvtárakat keresik fel általában, és még a tanulmányaikhoz szükséges olvasmányok nagyobb részét is onnan szerzik be. A közművelődési könyvtárak gyermekszolgálata viszont jelenleg telítettnek tekinthető, nagyobb arányú olvasótoborzást nem kezdeményezhet, mert sem a hely, sem a személyzet, sem a könyvanyag nem lenne elegendő a gyermekolvasók számának nagyobb arányú növekedése esetén. A közművelődési könyvtárak tehát saját erejükből nem tudják lényegesen csökkenteni az eddig könyvtári szolgáltatásban nem részesülő gyermekek számát.

Nem kívánatos ez a monopolhelyzet azért sem, mert van különbség az iskolai és a gyermekkönyvtár feladatai és szolgáltatásai között. A közművelődési könyvtár a terület minden gyermeklakójának rendelkezésére áll, és minden fajta olvasmány-igényük kielégítésére törekszik. Az iskolai könyvtár inkább saját növendékeire és a tananyagra koncentrálja tevékenységét. Szolgáltatásai tehát céltudatosabban segítik a tananyag elsajátítását, mint ahogy ez a közművelődési könyvtár gyermekszolgáltatástól elvárható. A közművelődési könyvtár gyermekkönyvtárának a gyermekek sokrétű érdeklődésének kielégítése, az olvasás megkedveltetése, a könyvtárhasználatba való bevezetés a legfőbb gondja. A gyermekkönyvtár szórakoztatva tanít, nevel, tevékenységét nem köti tanterv, teljes mértékben alkalmazkodik egy-egy adott gyermekcsoport (életkori csoport) érdeklődéséhez. Jelenleg a megfelelő iskolai könyvtárak hiányában vállal olyan feladatokat is, amelyek inkább az iskolai könyvtárhoz illenének (pl. a tananyaghoz olvasmányok kiválasztása, tanulmányi versenyekhez bibliográfiák készítése stb.). Ezt azonban szükség parancsolja, nem az alapelvek. Azt alig mondhatjuk ki, hogy a könyvtárak ne végezzenek ilyen feladatokat. Ellenkezőleg! Inkább arra kell biztatnunk őket, hogy tegyenek meg mindent, ami erejükből telik a gyermekek könyvellátása és korszerű olvasószolgálata érdekében. Fokozott teljesítményeket a gyermekkönyvtártól azonban csak akkor lehet várni, ha a könyvtárvezetők is kellő hangsúlyt adnak ennek a feladatnak.

A közművelődési feladatoknak az idők folyamán bekövetkezett differenciálódása megérlelte az *ifjúsági szolgálat* kialakulását. E kérdés megoldása világszerte, nálunk is napirenden és kísérleti stádiumban van. Jelenleg az a legfőbb feladat, hogy a könyvtárak felismerjék az ifjúsággal való sajátos foglalkozás szükségességét, és törekedjenek arra, hogy ezt a feladatot lehetőségeiknek és a felmerülő igényeknek megfelelően megoldják.

A közművelődési könyvtár partnerei az ifjúság könyvellátásában a középiskolák, a szakmunkás tanuló intézetek könyvtárai. A középiskolák tanulói sincsenek sokkal jobb helyzetben, mint az általános iskolaiak. A helyzetet súlyosbítja, hogy a magasabb szintű tananyaghoz több az olvasnivaló is, amelyet a tanulók főképpen a közművelődési könyvtáraktól remélnék megkapni. E téren vannak a közművelődési könyvtáraknak a legnagyobb nehézségeik, mivel a kívánt példányszámot igen sok esetben képtelenek beszerezni. Az eddigi tapasztalatok arra utalnak, hogy az iskolai könyvtárak fejlesztése során a középiskolák könyvtárainak korszerűvé tétele az egyik legsürgősebben megoldandó feladat. Mennyire segítsék tehát a közművelődési könyvtárak a középiskolai tanulók könyvvel való ellátását? A jelenlegi helyzetet átmenetnek tekintve, annyira, amennyire erejükből telik és amennyire ez az általános jellegű feladataikkal összeegyeztethető. Semmiképpen sem feladatuk azonban, hogy a középiskolák könyvtárainak feladatait magukra vállalják.

Hasonlóképpen rendezést kíván a szakmunkástanuló intézetek és otthonok könyvtárainak helyzete is, hogy ezek nagyobb részt vállalhassanak a tanulók könyvellátásában. Ettől függetlenül a szakmunkástanulók könyvtári szolgálata a közművelődési könyvtárak ifjúsági szolgálatának jelenleg egyik legfontosabb kérdése.

2. A közművelődési könyvtár feladatai a tájékoztatásban és a szakirodalom szolgáltatásában

A tájékoztatás iránti megnövekedett társadalmi igény következtében a tájékoztatás napjaink divatos könyvtári kérdései közé tartozik. Természetes dolog, hogy a közművelődési könyvtárban is gondot okoz a tájékoztatási tevékenység tartalmának, terjedelmének, szervezetének és módszereinek kialakítása. Sok könyvtáros új feladatnak tekinti a kölcsönzéssel, helybenolvasással és a könyvtári szolgálat egyéb, megszokottabb és elterjedtebb ágaival szemben. Új dolog-e valóban? A „public library” kialakulása idején, 1851-ben J. B. Wight, Massachusetts állam képviselője, a public library egyik előharcosa a következőképpen képzelte el az új könyvtártípust: „A közművelődési könyvtár lássa el az egész lakosságot minden forrással, amely a gyakorlati tájékozódáshoz fontos... Ahol ilyenek (közművelődési könyvtárak) létrejönnek, minden farmer hozzájut majd a legjobb mezőgazdasági, minden technikus a legjobb műszaki könyvekhez, minden kereskedő a kereskedelem és a vagyonszerzés más forrásait szabályozó törvények legjobb ismertetéséhez. És nem nagy előnyt jelent-e ez? Nem fontosak-e ezek (az ismeretek) a gyakorlat emberének? Nem segíti-e elő nagymértékben eredményeit az, hogy ismer mindent arra vonatkozóan, ami figyelmét leköti?” (J. H. Shera: Foundation of the Public Library. 1629—1855. Chicago, 1965. 237 l.) Ime, a közművelődési könyvtár tájékoztató szolgálatának alapfeladata.

Ami azonban a 19. sz. közepén az amerikai virágzó kapitalizmus számára erőforrást jelentett, az nem kívánatos törekvésnek bizonyult a századfordulón kialakuló, csak látszatra demokratikus közművelődési, helyesebben „népkönyvtári” rendszerek számára. Ezeket a könyvtárakat azért szervezték, hogy bizonyos ismeretek közvetítése mellett a haladás eszméi ellen vegyék fel a harcot, ne tájékoztassanak, hanem irányítsanak az uralkodó osztály jól felfogott érdekei szerint. Ilyenfajta könyvtárak alakultak nálunk is. (Szabó Ervin és munkatársai felismerték, hogy a népkönyvtárakkal szemben a public library típusa alkalmasabb a haladó eszmék és a magas szintű kulturális javak közkinccsá tételére. Az általa szervezett könyvtárak feladatuknak is tekintették a tájékoztatást.) Bár az 1945 után felépített közművelődési könyvtári rendszer gyökeresen más volt, mint elődei és szervezetében alkalmas arra, hogy a szocialista társadalomnak az egész népre kiterjedő művelődéspolitikáját szolgálja, mégis a nálunk is meggyökeresedett közép-európai könyvtári szemléletből sok minden „átmentődött” az új, demokratikus szervezetbe. Ilyen volt például az a szemlélet is, hogy a közművelődési könyvtárakat sokáig csak *könyvkölcsönző* egységeknek tekintettük, a tájékoztatás iránti igény viszonylag későn merül fel. Természetesen évek múltán fejlődtek a könyvtárakkal szemben támasztott igények és kialakultak a könyvtárakban a tájékoztató munka tárgyi és személyi feltételei is. Ma már csak azt kell tudatosítani, hogy a tájékoztatás a közművelődési könyvtárban nem új feladat, nem is tudományos könyvtári feladat átvétele, hanem olyan tevékenység, amely szervesen tartozik e könyvtárak tevékenységéhez, jellegükből ered.

Milyen méretű ez a tájékoztató tevékenység? Olyan méretű és jellegű, amilyen — az előbbiekben kifejtettek alapján — az általános jelleg keretei között helyet kaphat. Manapság azonban éppen a tájékoztatásban jelentkeznek olyan feladatok, amelyek túlmutatnak a közművelődési könyvtár eddigi tevékenységén; bizonyos tudományágak területén a részletekbe menő szakirodalmi tájékoztatás igénye is felmerül. Az erőteljesen jelentkező társadalmi szükséglet az a tényező, amely főképpen a nagyobb közművelődési könyvtárak gyűjtési és tájékoztató tevékenységét az érdeklődés előterébe hozta az utóbbi években. Túlmehet-e a könyvtár eredeti feladatán, és mennyivel mehet túl? Elvileg ezt a kérdést úgy lehet megválaszolni, hogy túl is kell mennie, ha a társadalmi szükséglet így kívánja, mégpedig a *társadalmi szükséglet illetve az ezt kifejező igény mértéke szerint*. Egy azonban mindenképpen bizonyosnak látszik: nem szabad ezt a feladatot az alapfeladatokat jelentő közművelődési feladatok rovására megoldani.

E feladat teljesítése során megnő a könyvtárközi kölcsönzés jelentősége, és fokozott hangsúly esik arra, hogy a közművelődési könyvtár ismerje az általa gondozott szakterület nagy országos gyűjteményeit, feltáró, dokumentáló tevékenységüket, kiadványaikat, és közvetítse azokat vagy a belőlük nyert információkat az igénylőknek. E tekintetben tehát a közművelődési könyvtár a szakkönyvtárakéhoz hasonló feladatokat lát el, de *nem helyettesítheti a szakkönyvtár szolgáltatásait, csupán közvetíti őket*.

Bár nem csupán tájékoztatási feladat, ide tartozik a nagyobb közművelődési könyvtárak *helyismereti tevékenysége* is. E feladat nem tipikusan közművelődési jellegű. A megyei könyvtárakra illik leginkább, lévén ezek egy-egy megyének központi helyzetben levő könyvtári gyűjteményei. A megyei könyvtár helyismereti gyűjtő, fel-táráró és tájékoztató tevékenysége a helyismeret területén leginkább a nemzeti könyv-tári feladatokhoz hasonlít, csak megyei keretben. Ezért is kívánatos a megyei és a nemzeti könyvtár szoros és szervezett együttműködése ezen a téren.

3. Munkamegosztás a könyvtár és a népművelési intézmények között

A közművelődési könyvtár maga is része annak a széles körű és sokágú művelő-dési tevékenységnek, amelyet általában népművelésnek szoktunk nevezni. A könyvtár e tevékenységnek azt a részét vállalja, amelynek főszereplője a könyv és az olvasás. Könyvek útján terjeszt ismereteket, könyvek útján törekszik az ízlés fejlesztésére, könyvek segítségével végzi világnézetii nevelőmunkáját. Széles körben folytat propa-gandamunkát, hogy növelje olvasói számát, hogy minél több olvasónak minél több könyvet adhasson. Propagandamunkája során kiállításokat rendez, előadásokat, vitá-kat, irodalmi esteket, klubszerű összejöveteleket szervez, hasonlóan a művelődési há-zakhoz. Ez a kifelé irányuló tevékenység — bár nagyon fontos — igen sok energiát fogyaszt. Kérdés, meddig könyvtári feladat, és hol kezdődik a művelődési házé?

Ha az igények oldaláról nézzük a kérdést, legszívesebben azt válaszolnánk, hogy ott kell művelődési lehetőséget nyújtani, ahol igénylik és olyan módon, ahogy leg-szívesebben fogadják. Persze a kérdés a valóságban nem ilyen egyszerű. Sokszor a könyvtár az a „kristályosodási pont”, ahol a közönség szívesen összejön, ilyenkor igen nehéz mereven értelmezni a feladatokat. Általában azonban akkor jár el helye-sen a könyvtár, ha propagandamunkájának középpontjában a könyv, az olvasmány vagy a könyvtár egyéb anyaga (hanglemez, hangszalag, film stb.) áll. Bár az elv köz-ismert, mégis sokszor találkozunk olyan kísérletekkel, hogy a könyvtár túl akar lépni saját „búvkörén”. Nem könyvtári feladat például a bábcsoportok, magnós klub, sakk-kör, bélyegyűjtő klub stb. szervezése, még akkor sem, ha a könyvtárnak vannak ilyen tárgyú könyvei. Az effajta tevékenység túl sok energiát von el a tényleges könyvtári feladatoktól, amiket más nem végez el a könyvtárak helyett. De legyen ott a könyvtár könyveivel a művelődési ház minden rendezvényén, segítse az ott szerzett benyomásokat az irodalommal elmélyíteni. Az együttműködés legjobb módjának ez látszik.

Ide kívánczok néhány szó a közművelődési könyvtárak *zenei gyűjteményeiről*. E gyűjtemények célja a zenei ismeretek fejlesztése, a zenei ízlés nevelése. Kétség-telenül helye van a zenei gyűjteménynek a könyvtárban. A német közművelődési könyvtárakban például nagy múltjuk van a zenei részlegeknek, és ez kétségtelenül összefügg a német kamarazenei kultúra elterjedésével. A zenei részlegek létesítése azonban nálunk nem mindenütt a zenei kultúra következménye. Szerencsés dolog, ha olyan helyeken létesít a közművelődési könyvtár zenei részleget, ahol zeneiskola van, amelynek tanárai a gyűjtemény tanácsadói lehetnek, növendékei pedig irányí-tói az ízlés alakulásának és egyben törzsközönsége a zenei részlegek rendezvényeinek.

*

Az eddigi fejtegetések is azt bizonyítják, hogy a modern közművelődési könyv-tár feladatköre igen bonyolult, szerteágazó, a benne folyó munka igen sokszínű. E könyvtártípus érintkezési felülete legnagyobb a társadalommal, és ezért itt ér-zékelhető legjobban a társadalom életében lezajló gazdasági, politikai, művelődési folyamatok, amelyek a könyvtár feladatait, tevékenységét nagymértékben befolyá-solják. Ezért is érdemes a feladatokkal foglalkozni.

N. R á c z A r a n k a

A VALÓSÁG novemberi száma közli Ortutay Gyulának A szocialista mű-velődéseszmény kialakításának kérdései c. tanulmányát, amelynek figyelmes áttanulmányozása könyvtárosok számára is hasznos.

AZ ALFÖLD decemberi száma folytatja az ízlés, művészet és világnézet problémáiról indított vitát. Maróti Andor tartalmas hozzászólásában a köz-ízlés fejlesztésének feladatairól ír könyvtárosok számára is figyelemre méltó gondolatokat. Sz. Szabó László a Debreceni Városi Könyvtár ötvenéves műkö-déséről emlékezik meg.